

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ КОНФЕСІЙНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Яремчук С. С.

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціології
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

У статті проаналізовано **конфесійний зріз релігійних організацій** України. Визначено зміст понять «віросповідання» і «конфесія». Розкрито кількісні параметри сучасної конфесійної структури України. Охарактеризовано особливості розвитку найбільших конфесій України.

В статье проанализирован конфессиональный срез религиозных организаций Украины. Определено содержание понятий «вероисповедание» и «конфессия». Раскрыты количественные параметры современной конфессиональной структуры Украины. Охарактеризованы особенности развития крупнейших конфессий Украины.

The article analyzes the slice denominational religious organizations of Ukraine. Defined the meaning of "religion" and "confession." Reveals the quantitative parameters of modern religious structure of Ukraine. Characterized the peculiarities of the largest denominations in Ukraine.

Ключові слова: релігія, християнство, православ'я, католицизм, протестантизм.

Постановка проблеми. Найчастіше ми маємо справу не з однією релігією, а з їх розмаїттям. У такому випадку для позначення релігій ми використовуємо поняття «віросповідання», «конфесія», «церква», «релігійний або конфесійний або віросповідний напрям/течія», тощо. Іноді їх використовують як синоніми. Наразі автор пропонує їх розрізняти наступним чином. Поняття «**віросповідання**» означає певну систему віровчення, канонічних правил та обрядових (культових) дій або, іншими словами, якусь з існуючих зараз чи діючих колій релігій. Воно передбачає організаційну складову, але на пряму на неї не вказує. Це, наприклад, християнство, іслам, буддизм, юдаїзм, індуїзм, даосизм, та їх різноманітні напрями – католицизм, православ'я, протестантизм та ін.

Натомість поняття «**конфесія**» означає релігійну організацію, яка має віросповідання та релігійну практику, тобто це певне релігійне об'єднання, церква (хоча цей термін може бути відсутнім у назві). У статті 7 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», коли мова йде про різновиди релігійних організацій, вказується такий їх різновид – «об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій». За своїм змістом це визначення найбільше відповідає поняттю «конфесія» [2].

Україна – багатонаціональна, багатокультурна та багатоконфесійна держава. Поліконфесійність склалася в Україні протягом довготривалого процесу національного державотворення, історичного формування етнічних груп, політичного впливу держав із різними релігійними підвалинами. Нині в Україні діють релігійні організації десятків віросповідань, переважно християнських, і понад сотні конфесій. Найбільш численні мережі громад мають традиційні (історичні) для України віросповідання і конфесії, тобто такі релігійні напрями, які існують в країні протягом життя кількох поколінь, релігійна практика яких добре відома і вже стала елементом суспільної культури. Такими насамперед є православ'я, греко-католицизм, римо-католицизм, такі версії протестантизму, як баптизм, п'ятидесятництво, адвентизм та деякі інші. Традиційними, але не численними, також мають називатися історично вкорінені в Україну юдаїзм, іслам та ін. Водночас, протягом останніх трьох десятиліть в Україні з'явилися досі невідомі віросповідання і напрями – як історично притаманні іншим суспільствам (наприклад, шведська та англійська церкви), так і ті, що їх визначають як неорелігії (новітні релігійні рухи).

При цьому в Україні немає домінуючої церкви, з якою асоціювало б себе суспільство або переважна його частина. Найближчою до статусу загальнонаціональної за ступенем і рівномірністю регіональної присутності є УПЦ, хоча вона має незначний вплив у Галичині. Кожна з церков є переважно регіональною, з обмеженою сферою впливу у певних регіонах. Втім, в окремих областях існують виразно домінуючі конфесії.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання вивчення релігійної мережі України висвітлюються у публікаціях таких вітчизняних дослідників як Л. Владиченко, В. Докаш, Н. Дудар, В. Єленський, А. Колодний, В. Лешан, Л. Филипович, Л. Шангіна, О. Шуба та ін..

При аналізі статистичних даних слід враховувати той факт, що державна статистика двох останніх років (починаючи з даних станом на 01.01.2015 р. [5]) наводиться без врахування показників мережі релігійних організацій АР Крим, яка у 2014 р. була анексована Російською Федерацією (нагадаємо, що станом на 1 січня 2014 р. в АР Крим і м. Севастополі діяло 2 220 релігійних організацій [4]). Втім, відсутність в українській статистиці даних щодо релігійної мережі Криму жодним чином не означає відмову України від нього, а є лише похідною від тимчасової окупації цього регіону [8].

Мета дослідження. Метою статті є аналіз **конфесійного зрізу релігійних організацій** України, для чого автор поставив наступні завдання:

- визначити зміст понять «віросповідання» і «конфесія»;
- розкрити кількісні параметри сучасної конфесійної структури України;
- охарактеризувати особливості розвитку найбільших конфесій України.

Виклад основного матеріалу. Станом на 1 січня 2016 р. в Україні загалом налічується 35 709 релігійних організацій. При цьому державна статистика подає дані щодо них за релігійними об'єднаннями: окремо – по 81 конфесії і згруповано – по іншим нечисленним конфесіям. Вісім найбільших конфесій/церков України, які налічують понад 1 000 релігійних організацій кожна, *сукупно складають 29 064 релігійних організацій або 81,4% релігійної мережі країни. Серед них три православні, три протестантські і дві католицькі церкви. За кількісними параметрами організаційної структури їх ієрархія виглядає наступним чином:* (1) Українська Православна Церква (12 660 організацій); (2) Українська Православна Церква – Київський Патріархат (5 074); (3) Українська Греко-Католицька Церква (3 534); (4) *Всеукраїнський Союз Об'єднань Євангельських Християн-Баптістів* (2 691); (5) *Всеукраїнський Союз Церков Християн Віри Євангельської-П'ятидесятників* (1 706); (6) Українська Автокефальна Православна Церква (1 231); (7) Римо-Католицька Церква в Україні (1 114); (8) *Українська Уніонна Конференція Церкви Адвентистів Сьомого Дня* (1 054) [1]. Отже, проаналізуємо найбільші віросповідання і конфесії України, їх частотні і відсоткові показники.

Християнство як віросповідання має на 01.01.2016 р. 34 664 релігійних організацій, що складає 97% від загальної кількості релігійних організацій України. Воно представлене в Україні усіма трьома напрямками – православ'ям, католицизмом і протестантизмом.

Православні релігійні організації – 19 210 одиниць (на 01.01.2016 р.), що складає 55,4% від християнських або 53,8% від усіх релігійних організацій країни. Православ'я в Україні не має єдиного інституційного оформлення: діють три численні православні церкви та кілька невеликих угруповань, які сповідують окремі версії православного віровчення. Таке становище склалося на початку 1990-х років внаслідок ряду подій: перейменування колишнього Українського екзархату Руської Православної Церкви (РПЦ) – Московського Патріархату, який до 1989 р. був практично єдиним представником православ'я в Україні, в Українську Православну Церкву, з отриманням права самоврядування – «незалежності і самостійності в управлінні» (1990 р.); відновлення в Україні діяльності Української Автокефальної Православної Церкви (1990 р.) і створення нової православної інституції – Української Православної Церкви - Київський патріархат (1992 р.).

Українська Православна Церква (УПЦ). Станом на 1 січня 2016 р., УПЦ налічує 12 660 релігійних організацій, що становить 65,9% православних або 35,4% усіх релігійних організацій країни. Отож, до неї належать [3]: 1 релігійний центр і 52 управління; 12 334 громад, що становить 66% усіх православних або 36% усіх релігійних громад країни; 10 169 священнослужителів, що складає 70,6% православних або майже 32% усіх священнослужителів країни; 207 монастирів, що становить 72% православних або 39% усіх монастирів країни; 4 847 ченців і черниць, – 95% тих, хто несе послух у православних монастирях країни або 70% всіх насельників монастирів; 19 духовних навчальних закладів, що складає 42% усіх православних або 9,6% усіх ДНЗ країни, у яких навчаються 4 861 слухач (78% слухачів православних або 24,5% слухачів усіх ДНЗ); 16 місій (4,5% від усіх місій); 31 братство (41,3% від усіх братств); 3 706 недільних шкіл (30,4% від усіх недільних шкіл) і 129 мас-медіа (26,6% від усіх релігійних мас-медіа).

УПЦ є найбільшою серед церков України організаційною структурою. Авторитет і вплив вона зберігає значною мірою завдяки визнанню її Повнотою Православ'я (іншими православними церквами світу) в якості єдиної канонічної православної церкви в Україні. Наразі вона продовжує розвивати свою інституційну мережу, збільшувати корпус священнослужителів, розширювати присутність в інформаційному полі. Водночас спостерігаються стійкі тенденції випереджального зростання кількості громад порівняно з

чисельністю священнослужителів; кількості монастирів, порівняно з числом ченців і черниць; кількості духовних навчальних закладів, порівняно з чисельністю слухачів. Так, протягом першого десятиліття 2000-х рр. кількість громад УПЦ зросла на 38,9%, а чисельність священнослужителів – на 33,6%; кількість монастирів збільшилася на 58,4%, а чисельність ченців і черниць у них – на 36,2%; кількість духовних навчальних закладів зросла на 33%, а чисельність слухачів – на 15,8%. Відповідно до цих тенденцій, коефіцієнт забезпеченості священнослужителями не покращився і складає, як і раніше – 0,8; середнє число ченців у розрахунку на один монастир знизилося з 30 у 2000 р. до 26 у 2010 р.; середнє число слухачів у розрахунку на один духовний навчальний заклад – з 244 до 212 [7, с. 12].

Українська Православна Церква – Київський Патріархат (УПЦ-КП). Станом на 1 січня 2016 р., УПЦ-КП налічує 5 078 релігійних організацій, що становить 26,4% православних або 14,2% усіх релігійних організацій країни. Отож, до неї належать [3]: 1 релігійний центр і 34 управління; 4 921 громад, що становить 26,3% усіх православних або 14,4% усіх релігійних громад країни; 3 332 священнослужителів, що складає 23% православних або 10,5% усіх священнослужителів країни; 67 монастирів, що становить 23,3% православних або 12,7% усіх монастирів країни; 211 ченців і черниць, – 4% тих, хто несе послух у православних монастирях країни або 3% всіх насельників монастирів; 18 духовних навчальних закладів, що складає 40% православних або 9% усіх ДНЗ країни, у яких навчаються 1 230 слухачів (19,8% слухачів усіх православних або 6,2% слухачів усіх ДНЗ); 25 місій (7% від усіх місій); 12 братств (16% від усіх братств); 1 174 недільних шкіл (9,6% від усіх недільних шкіл) і 50 мас-медіа (10,3% від усіх релігійних мас-медіа).

УПЦ-КП за кількісними характеристиками є другою, після УПЦ, організаційною релігійною структурою України. Водночас вона демонструє вищі темпи розвитку своєї мережі, насамперед громад і корпусу священнослужителів. У загальному масиві православних організацій збільшилася частка організацій УПЦ-КП: на 01.01.2000 р. вона складала 20,8%; на 01.01.2010 р. – 24,6% [7, с. 30]; а на 01.01.2016 р. – 26,4%. Слід враховувати той фактор, що понад півсотні громад (біля 0,4%) УПЦ (МП), за підрахунками Релігійно-інформаційної служби України, перейшли в УПЦ-КП протягом двох років після Майдану і Революції Гідності [6]. І є всі підстави стверджувати, що за збереження поточних суспільно-політичних умов переходи триватимуть надалі і динаміка зростання УПЦ-КП буде продовжуватися. Зауважимо, що УПЦ-КП також притаманна тенденція випереджального зростання, зокрема, кількості громад порівняно з числом священнослужителів. З 2016 р. державна статистика почала вказувати показники недіючих релігійних громад. При цьому, третина від усіх недіючих релігійних громад країни (196 із 588) належать до УПЦ-КП.

Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ). Станом на 1 січня 2016 р., УАПЦ налічує 1 218 релігійних організацій, що становить 6,3% православних або 3,4% усіх релігійних організацій країни. Отож, до неї належать [3]: 1 релігійне управління; 1 188 громад, що становить 6,4% православних або 3,5% усіх релігійних громад країни; 723 священнослужителя, що складає 5% православних або 2,3% усіх священнослужителів країни; 13 монастирів, що становить 4,5% православних або 2,5% усіх монастирів країни; 19 ченців і черниць, – 0,4% тих, хто несе послух у православних монастирях або 0,3% всіх насельників монастирів країни; 7 духовних навчальних закладів, що складає 15,5% православних або 3,5% усіх ДНЗ країни, у яких навчаються 100 слухачів (1,6% слухачів православних або 0,5% слухачів усіх ДНЗ країни); 7 місій (1,9% від усіх місій); 2 братства (2,7% від усіх братств); 269 недільних шкіл (2,2% від усіх недільних шкіл) і 12 мас-медіа (2,5% від усіх релігійних мас-медіа).

УАПЦ є невеликою, порівняно з УПЦ і УПЦ-КП, організаційною структурою і за кількісними параметрами займає шосте місце в країні. Водночас, вона демонструє стійкість своєї мережі та певний її розвиток.

Протестантські релігійні організації – 10 348 одиниць, що складає 29,9% від християнських або 28,9% від усіх релігійних організацій. Протестантизм представлений в Україні понад 40 напрямками. Серед них є численні течії, що нараховують десятки тисяч послідовників, а є дрібні групи. Інституційна мережа протестантських конфесій відрізняється від ортодоксальних відсутністю монастирів і досить високою часткою місій, а організація життя громад – фіксованим членством і, як правило, добровільним прийняттям хрещення у свідомому віці. Їх діяльність містить потужну місіонерську складову. Причому вони прагнуть до рівномірного розміщення громад по всій території України. У низці областей протестантські громади охоплюють понад 40% мережі (Донецька, Чернівецька, Запорізька, Кіровоградська і м. Київ). Натомість у трьох областях Галичини вони складають менше 10%. Зауважимо, що наступальний характер місіонерської діяльності новоутворених течій, невизнання ними понять канонічної території та прозелітизму викликають негативне ставлення до них з боку традиційних церков.

Найбільшу кількість громад мають євангельські християни баптисти, християни віри євангельської п'ятидесятники та адвентисти сьомого дня, про які нижче мова піде окремо. Менші за розміром групи утворюють *релігійні організації харизматичного типу* (1 414 або 13,6% від протестантських організацій; найбільше об'єднання серед них налічує 336 релігійних організацій); *інші релігійні організації протестантів і протестантського походження* (1 380 або 13,3% від протестантських організацій; найбільше об'єднання серед них – Свідки Єгови (коректніше трактувати їх як релігійне об'єднання протестантського походження) – налічує 938 релігійних організацій); *релігійні організації євангельських християн* (387 одиниць або 3,7% від протестантських організацій); *релігійні організації реформатів* (132 одиниць або 1,3% від протестантських організацій); *релігійні організації лютеран* (85 одиниць або 0,9% від протестантських організацій).

Релігійні організації баптистів. Загалом вони налічують 3 043 релігійні організації, що складає 29,4% протестантських або 8,5% усіх релігійних організацій країни. До цього напряму належать кілька структурно оформлених угруповань, найбільшим з яких є **Всеукраїнський Союз Об'єднань Євангельських Християн-Баптистів (далі – ВСО ЄХБ)**, який налічує 2 691 релігійну організацію, що становить 26% протестантських або 7,5% усіх релігійних організацій країни. Отож, до ВСО ЄХБ належать [3]: 1 релігійний центр і 25 управлінь; 2 532 громади, що становить 7,4% усіх релігійних громад країни; 2 856 священнослужителів, що складає 9% усіх священнослужителів; 39 духовних навчальних закладів, що складає 19,7% усіх ДНЗ, у яких навчається 6 504 слухачі (32,7% слухачів усіх ДНЗ); 91 місія (25,3% від усіх місій); 3 братства (4% від усіх братств); 1 263 недільні школи (10,4% від усіх недільних шкіл) і 23 мас-медіа (4,7% від усіх релігійних мас-медіа). ВСО ЄХБ демонструє сталу тенденцію зростання, хоча його динаміка наразі відчутно уповільнилася.

Релігійні організації християн віри євангельської п'ятидесятників. Загалом вони налічують 2 815 релігійних організацій, що складає 27,2% протестантських або 7,9% усіх релігійних організацій країни. До цього напряму належать кілька структурно оформлених угруповань, найбільшим з яких є **Всеукраїнський Союз Церков Християн Віри Євангельської-П'ятидесятників (далі – ВСЦ ХВЄП)**, який налічує 1 706 релігійних організацій, що становить 16,5% протестантських або 4,8% усіх релігійних організацій країни. Отож, до ВСЦ ХВЄП належать [3]: 1 релігійний центр і 26 управлінь; 1 605 громад, що становить 4,7% усіх релігійних громад країни; 2 191 священнослужителів, що складає 6,9% усіх священнослужителів; 18 духовних навчальних закладів, що складає 9% усіх ДНЗ, у яких навчається 1 433 слухачі (7,2% слухачів усіх ДНЗ); 54 місії (15% від усіх місій); 2 братства (2,6% від усіх братств); 1 009 недільних шкіл (8,3% від усіх недільних шкіл) і 32 мас-медіа (6,6% від усіх релігійних мас-медіа).

Релігійні організації адвентистів. Загалом вони налічують 1 102 релігійні організації, що складає 10,6% протестантських або 3,1% усіх релігійних організацій країни. До цього напряму належать кілька структурно оформлених угруповань, найбільшим з яких є **Українська Уніонна Конференція Церкви Адвентистів Сьомого Дня (далі – УУК ЦАСД)**, яка налічує 1 054 релігійні організації, що становить 10,2% протестантських 2,9% усіх релігійних організацій країни. Отож, до УУК ЦАСД належать [3]: 1 релігійний центр і 9 управлінь; 1 036 громад, що становить 3% усіх релігійних громад країни; 971 священнослужитель, що складає 3% усіх священнослужителів; 4 духовних навчальних закладів, що складає 2% усіх ДНЗ, у яких навчається 287 слухачів (1,4% слухачів усіх ДНЗ); 3 місії (0,8% від усіх місій); 1 братство (1,3% від усіх братств); 710 недільних шкіл (5,8% від усіх недільних шкіл) і 18 мас-медіа (3,7% від усіх релігійних мас-медіа). *Інституційна мережа УУК ЦАСД має позитивну динаміку розвитку, але його темпи, як і в інших протестантських об'єднаннях, знижуються.*

Католицькі релігійні організації – 5 106 одиниць (на 01.01.2016 р.), що складає 14,7% від християнських або 14,3% від усіх релігійних організацій країни. Найбільшими католицькими церквами України є Українська Греко-Католицька Церква та Римо-Католицька Церква в Україні. Відновлення діяльності УГКЦ в Україні після примусового «саморозпуску» в 1946 р. припало на 1989 - 1991 рр. і мало стрімкий характер. Протягом цих трьох років було утворено 2 644 громади (на 01.01.1992 р.). Але в подальшому темпи розвитку інституційної мережі УГКЦ різко впали: за 1992 - 1999 рр. було створено лише 596 громад. Разом з тим, на 2000 рік, за кількістю громад церква перевершила довоєнний рівень, який становив 3 237 громад і вийшла на показник у 3 240 громад [10, с. 13]. Щодо РКЦ, то на початок 1989 р. вона не мала своєї ієрархії і налічувала в Україні 90 громад. Лише у січні 1991 р. папа Іван Павло II відновив діяльність римо-католицьких дієцезій в Україні і призначив єпископів у Львові, Кам'янці-Подільському і Житомирі [10, с. 15]. Зауважимо, що обидва напрями католицького віросповідання в Україні мають регіональний характер поширення. Якщо греко-католицизм постає переважно як галичансько-закарпатський феномен, то римо-католицизм – як

галичансько-подільський. Попри перенесення центру греко-католиків у Київ і спорудження нового собору, особливих успіхів у поширенні в східному й південному регіонах країни ці католицькі конфесії не мають.

Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ). Станом на 1 січня 2016 р., УГКЦ налічує 3 534 релігійних організацій, що становить 69% католицьких або 9,9% усіх релігійних організацій країни. Отож, до неї належать [3]: 1 релігійний центр і 22 управління; 3 366 громад, що становить 71% католицьких або 9,4% усіх релігійних громад країни; 2 714 священнослужителів, що складає 75% католицьких або 8,5% усіх священнослужителів країни; 102 монастирі, що становить 44,8% католицьких або 19,4% усіх монастирів країни; 1 042 ченців і черниць, – 58% тих, хто несе послух у католицьких монастирях або 15% всіх насельників монастирів; 16 духовних навчальних закладів, що складає 59,2% католицьких або 8% усіх ДНЗ, у яких навчаються 2 037 слухачів (80% слухачів усіх католицьких або 10,2% слухачів усіх ДНЗ); 26 місій (7,2% від усіх місій); 1 братство (1,3% від усіх братств); 1 893 недільних шкіл (15,5% від усіх недільних шкіл) і 43 мас-медіа (8,9% від усіх релігійних мас-медіа). УГКЦ посідає третє місце в Україні, після УПЦ і УПЦ-КП, за кількістю релігійних організацій. Її інституційна мережа демонструє тенденцію до зростання, хоча його динаміка є помірною. У результаті відсоток її організацій у загальному масиві зменшується: з 14,3% на 01.01.2000 р. і 10,7% на 01.01.2010 р. [7, с. 30] до 9,9% на 01.01.2016. Основна причина цього – її надто регіональний характер.

Римо-Католицька Церква в Україні (РКЦ). Станом на 1 січня 2016 р., РКЦ налічує 1 114 релігійних організацій, що становить 21,8% католицьких або 3,1% усіх релігійних організацій країни. Отож, до неї належать [3]: 1 релігійний центр і 18 управлінь; 933 громади, що становить 19,7% католицьких або 2,7% усіх релігійних громад країни; 580 священнослужителів, що складає 16% католицьких або 1,8% усіх священнослужителів країни; 106 монастирів, що становить 46,5% католицьких або 20% усіх монастирів країни; 637 ченців і черниць, – 35,5% тих, хто несе послух у католицьких монастирях або 9,2% всіх насельників монастирів країни; 10 духовних навчальних закладів, що складає 37% католицьких або 18,7% усіх ДНЗ країни, у яких навчається 431 слухач (16,9% слухачів усіх католицьких або 2,2% слухачів усіх ДНЗ); 40 місій (11,1% від усіх місій); 6 братств (8% від усіх братств); 362 недільні школи (3% від усіх недільних шкіл) і 18 мас-медіа (3,7% від усіх релігійних мас-медіа). Інституційна мережа РКЦ помірними, але сталими темпами зростає. Особливістю РКЦ є те, що більшість її священнослужителів є іноземцями, а саме 313 з 580 (54%). Отже, РКЦ займає перше місце в Україні за кількістю священнослужителів-іноземців, – 39%; другу позицію посідають мормони – 13,7%, а третю – свідки Єгови – 5,6% [9].

В Україні також діють різні нехристиянські конфесії, які складають 3% релігійних організацій країни. Серед них найбільшого поширення набули юдаїзм, іслам, буддизм, етноконфесійні організації (релігійні організації караїмів, релігійні організації даосизму), нові релігійні рухи – течії, що виникли, як правило, на основі існуючих релігій як їх синтез або модернізовані версії. Розрізняють неоязичницькі (на основі слов'янської міфології); неорієнталістські (або східні) течії, побудовані на основі східних релігій; неоюдейські, неохристиянські та синтетичні (синкретичні).

Юдаїзм в Україні, станом на 01.01.2016 р., налічує 300 релігійних організацій, що складає 0,8% від усіх релігійних організацій країни. Він представлений кількома інституційними структурами та напрямками, найбільшим з яких є Об'єднання юдейських релігійних організацій в Україні. Юдейські громади діють в усіх областях України, проте ніде вони не становлять значимої частки загальної мережі.

Іслам в Україні, станом на 01.01.2016 р. налічує 238 релігійних організацій, що складає 0,6% від усіх релігійних організацій країни. Декілька років тому мережа мусульманських організацій налічувала понад 1200 громад, 95% яких знаходилися в Криму. Більшість мусульман України до недавнього часу становили кримські татари. Наразі ми маємо інші статистичні дані внаслідок анексії Криму Російською Федерацією.

Буддизм в Україні, станом на 01.01.2016 р. налічує 61 релігійну організацію, що складає 0,2% від усіх релігійних організацій країни. Буддистська мережа представлена в Україні 58 громадами, 2 релігійними центрами та 1 монастирем [3].

Нові релігійні організації в Україні, станом на 01.01.2016 р. налічують 407 релігійних організацій, що складає 1,2% від усіх релігійних організацій країни. Зауважимо, що нові релігійні рухи і організації присутні в сучасній Україні швидше як світоглядний феномен, аніж поважний релігійний чинник. Можна виділити такі різновиди цих організацій в Україні [3]:

- *нові релігійні організації язичницького спрямування* – 150 одиниць, що складає 36,9% від нових релігійних організацій;
- *нові релігійні організації орієнталістського походження* – 94 одиниці, що складає 23% від нових релігійних організацій;

- *нові релігійні організації юдейського походження* – 47 одиниць, що складає 11,6% від нових релігійних організацій;
- *нові релігійні організації православного походження* – 6 одиниць, що складає 1,5% від нових релігійних організацій;
- *інші нові релігійні організації (синкретичні)* – 110 одиниць, що складає 27% від нових релігійних організацій.

Висновки. Інституційна релігійна мережа в Україні досить широко представлена яскравою палітрою релігійних напрямів, оскільки Україна – поліконфесійна держава. Аналіз статистичної інформації щодо конфесійного зрізу України дозволяє зробити наступні висновки і припущення:

Серед релігійних віросповідань України має місце домінування християнських релігійних осередків, що кількісно становить 97% від загальної релігійної мережі. Християнство представлене в Україні усіма трьома напрямками – православ'ям, католицизмом і протестантизмом. Серед них найчисельнішим напрямком є православ'я, релігійні об'єднання (конфесії) якого складають 53,8% від усіх релігійних організацій країни. Втім православ'я в Україні не має єдиного інституційного оформлення: діють три численні православні церкви та кілька невеликих угруповань, які сповідують окремі версії православного віровчення. Найбільшою серед церков України організаційною структурою є Українська Православна Церква (УПЦ) (іноді додають «Московського Патріархату»), релігійна мережа якої налічує 65,9% православних або 35,4% усіх релігійних організацій країни. Другою, після УПЦ, організаційною релігійною структурою України є Українська Православна Церква - Київський Патріархат (УПЦ-КП), що налічує 26,4% православних або 14,2% усіх релігійних організацій країни. Третьою за величиною православною структурою є Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ), яка має 6,3% православних або 3,4% усіх релігійних організацій країни.

Друге місце за організаційними показниками серед віросповідань України посідає протестантизм – 28,9% від усіх релігійних організацій країни. Він представлений в Україні понад 40-ка напрямками. Найбільшу кількість організацій мають євангельські християни баптисти, християни віри євангельської п'ятидесятники та адвентисти сьомого дня. *Релігійні організації баптистів* загалом налічують 29,4% протестантських або 8,5% усіх релігійних організацій країни. *Релігійні організації християн віри євангельської п'ятидесятників* загалом налічують 27,2% протестантських або 7,9% усіх релігійних організацій країни. *Релігійні організації адвентистів* загалом налічують 10,6% протестантських або 3,1% усіх релігійних організацій країни. Менші за розміром групи утворюють *релігійні організації харизматичного типу* (13,6% протестантських організацій); *інші релігійні організації протестантів і протестантського походження, зокрема Свідки Єгови* (13,3% протестантських організацій); *тощо*.

Третім за величиною релігійної мережі віросповіданням України є католицизм, який складає 14,7% від християнських або 14,3% від усіх релігійних організацій країни. Найбільшими католицькими церквами України є Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ) та Римо-Католицька Церква в Україні (РКЦ). УГКЦ посідає третє місце в Україні, після УПЦ і УПЦ-КП, за кількістю релігійних організацій і налічує 69% католицьких або 9,9% усіх релігійних організацій країни. РКЦ – порівняно невелика і складає 21,8% католицьких або 3,1% усіх релігійних організацій країни.

Також в Україні діють різні нехристиянські конфесії, які складають 3% релігійних організацій країни і представляють релігійну меншість країни. Серед них найбільшого поширення набули юдаїзм (0,8% релігійної мережі країни), іслам (0,6%), буддизм (0,2%), етноконфесійні організації (0,2%), нові релігійні організації (1,2%).

Конкурентна боротьба між конфесіями спонукає керівництво деяких з них штучно розширювати свою інституційну мережу. Тому спостерігаються стійкі тенденції випереджального зростання кількості громад порівняно з чисельністю священнослужителів; кількості монастирів, порівняно з числом ченців і черниць; кількості духовних навчальних закладів, порівняно з чисельністю слухачів, тощо.

Порівняльний аналіз кількісних показників зростання релігійної мережі свідчить про переважаючу активність протестантських релігійних організацій у частині самовідтворення та місіонерської діяльності. Зокрема, мережа релігійних громад харизматичних напрямів з 2000 р. зросла майже втричі. Харизматичні церкви стимулюють скерованість своїх членів на особистісний життєвий успіх, видимою ознакою якого є фінансове процвітання, професійна спроможність, кар'єрні досягнення і тілесне здоров'я. Десятина та інші пожертви, молитви за зцілення постають тут важливими засобами реалізації Божого слова, а особиста успішність – індикатором правильності духовного життя. За умов хиткості особистих досягнень, відсутності скільки-небудь надійних гарантій збереження свого статусу і бізнесу (що в

трансформаційних суспільствах особливо гостро відчувається дрібними й середніми підприємцями) «новий протестантизм» стає досить привабливим для осіб, які потребують «нової духовності», гарантованих за наслідками відносин із трансцендентним, надприродним. Отже, в загальній мережі питома вага інституцій протестантських напрямів, зростає. Водночас, темпи зростання протестантських інституцій протягом останнього десятиріччя, порівняно з попереднім, значно знизилися. Відтак можна припустити, що можливості протестантизму до екстенсивного розвитку також вичерпуються, його інституційна мережа досягає меж достатності для задоволення потреб віруючих протестантських конфесій.

Література:

1. Владиченко Л. Релігійна мережа України: аналіз динаміки станом на початок 2016 року / Лариса Владиченко. 12 квітня 2016, 09:55 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/63066/
2. Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=987-12>
3. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2016 року (Форма 1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245083533&cat_id=244950594
4. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2014 року (Форма 1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244950598&cat_id=244950594
5. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2015 року (Форма 1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244950863&cat_id=244950594
6. Мороз В. Конфлікт за храми між православними України: аналіз досвіду двох років / Володимир Мороз [Електронний ресурс. 8 лютого 2016, 09:39]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/62395/
7. Релігійна мережа в Україні: стан і тенденції розвитку // Релігія і влада в Україні: проблеми взаємодії. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу на тему: «Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку», 8 лютого 2011 року. – К.: Центр Разумкова, 2011. – С. 3-30.
8. Релігійна мережа, її кадрове та матеріальне забезпечення: основні тенденції, динаміка змін, перспективи розвитку // Матеріали до засідання круглого столу на тему: «Стан свободи совісті та державно-церковних відносин в Україні» 28 жовтня 2015 р./ Верховна Рада України Комітет з питань культури і духовності Підкомітет з питань державної політики у сфері свободи совісті та релігійних організацій. – Б. в., с. 2.
9. Статистика релігійних організацій України. Сайт «Релігійно-інформаційна служба України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/>
10. Церква і суспільство в Україні: проблеми взаємовідносин (Аналітична доповідь УЦЕПД) // Національна безпека і оборона. – 2000. – № 10. – С. 2-65.